

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

קדושים

(חלק יז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת אחר־קדושים, ויב אייר, ה'תשפ"א (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

קדושים*

[ועוד זאת: לאמיתו של דבר לכל העבירות יש שייכות לעבודה זרה, כמו שמבאר רבינו הזקן בתניא¹ בארוכה, ש"לא יהיה לך" כולל כל שס"ה מצוות לא־תעשה – כיון² שעלידי כל עבירה שאדם עובר על הרצון העליון הוא מתנתק בשעת מעשה³ מאלקות כמו עלידי חטא עבודה זרה –

ומאחר שבנוסף לנקודה זו, שהיא צד השווה (של שייכות לעבודה זרה) בכל העבירות, מצינו שחז"ל ציינו חטאים מסוימים דוקא בסוג ד, כאילו עובד עבודה זרה¹⁰, הרי זו גופא ראייה שיש ענין מיוחד של שייכות לעבודה זרה בעבירות אלו].

וצריך להבין: הלא גניבה היא ממצוות שבין אדם לחבירו, ואם כן באיזה ענין היא דומה לעבודה זרה¹¹?

א. בביאור החילוק בין האזהרה „לא תגנובו“ שבפרשתנו¹ לאזהרה „לא תגנוב“ שבעשרת הדברות² – איתא בגמרא³ (והובא בפירוש רש"י על אתר) שבפרשתנו דיבר הכתוב בגונב ממוין ואילו „לא תגנוב“ דעשרת הדברות מיירי בגונב נפשות.

בנוגע לאיסור גניבת ממון אמרו רז"ל⁴ „כל הגונב הרי זה . . . כאילו עובד עבודת כוכבים“.

וביודענו גודל הדיוק בתכלית דלשון רז"ל, מובן שבאמרם אודות עבירות מסוימות שהעובר עליהן „כאילו עובד עבודת כוכבים“⁶ (וכיוצא בזה) – אין כוונתם רק להביע את חומר העבירה, שהיא כעבירה החמורה ביותר („עובד עבודת כוכבים“), אלא להשמיענו שבפעם העבירה קיים דמיון מסוים לעבודה זרה.

(7) פ"כ ואילך.

(8) שם פכ"ד כה.

(9) ועיין אגרת התשובה פ"ז.

(10) ואולי י"ל שזהו דיוק אדמו"ר הזקן

באגרת התשובה ספ"ז שעברות אלו „הן ממש כע"ז“. וראה תניא ספכ"ב שמבאר במיוחד „ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז ממש כו" (אלא ששם מבאר שנקודה זו שישנה בכל העבירות מודגשת וכוללת ביותר בגסות הרוח). וראה אגרת הקודש סכ"ה (קלה, ב) ביאור מרוז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם.

(11) מ"ש שם במס' שמחות „כל הגונב הרי זה שופך דמים“ מובן בפשטות, דהרי נוטל חיי נפשו* (ראה תניא פל"ז – מה, ב). וראה לקמן

(* וסיום מס' סנהדרין.

(1) יט, יא.

(2) יתרו כ, יג.

(3) סנהדרין פו, א. מכילתא יתרו שם.

(4) ברמב"ם ריש הל' גניבה (בדפוסים שלנו)

הביא הכתוב „לא תגנוב“. אבל בחינוך מצוה רכז מעתיק לשון הרמב"ם „לא תגנובו“. וכ"כ הרמב"ם בסהמ"צ מל"ת רמד ובמנין המצות בראש ספר היד „לא תגנובו“. וכן הוא בטושו"ע חו"מ סי' שמח סי"ב (וראה רמב"ם רפ"ט שם). ובשו"ע אדמו"ר הזקן הל' גזילה וגניבה סו"ב „בבל תגנובו“ ואכ"מ.

(5) מס' שמחות פ"ב הי"א.

(6) ליקוט כו"כ מרוז"ל אלו – ראה תו"ש חי"ט

מילואים ע' שא.

(* וראה בגזילה – ב"ק ק"ט, א. רמב"ם הל'

המשנה בא בהמשך למדובר לפני זה בנוגע לעיר הנדחת, ואף הכתוב, ולא ידבק בידך מאומה גו' למען ישוב ה' מחרון אפון' נאמר בסיום הפרשה העוסקת בעיר הנדחת –

עולה השאלה: מהי כוונת דברי המשנה „כל זמן שהרשעים בעולם“? דודאי אין לפרש שהכוונה לאנשי עיר הנדחת, שהרי הכתוב „ולא ידבק גו“ נאמר לאחר „הכה תכה את יושבי העיר“¹⁶, היינו שכתוב זה מדבר לאחר שכבר נענשו אנשי עיר הנדחת וכבר אינם בעולם; וזהו תוכן שאלת הגמרא „מאן רשעים“ – על אילו רשעים מדובר כאן, בשייכות לעיר הנדחת?

ועל כך מתרץ רב יוסף – „גנבי“: הכוונה היא לאלו שגנבו מן החרם, משלל עיר הנדחת, וזהו שלמדנו מן הכתוב „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפון“ – שכל זמן שקיימים בעולם הרשעים שנטלו מן החרם יש „חרון אף בעולם“.

אבל עפ"י צריך להבין: למה נקט רב יוסף הלשון „גנבי“? – הלא הדגשת הרשעות כאן אינה בחטא הגניבה (סתר), אלא בכך שנטלו מחרם עיר הנדחת, ואם כן, היה לו לנקוט לשון המדגישה את עיקר החטא, כגון „אלה שלקחו מן החרם“, או על־דרך לשון הכתוב „ידבק בידך מן החרם“¹⁷?

(16) ראה שם, טז.

(17) ודווקא לומר שההדגשה בנידון דידן היא „גונב את החרם“, עפמש"כ במס' שמחות (פ"ב סה"ט) הדגונב את המכס ואת החרם כאילו עוץ"ו כו' (ראה מהר"ץ חיות כאן, כ"י: א) אי"ז שייך למדובר במשנה בעיר הנדחת דוקא ולכתוב „ולא

ב. ויובן על־פי ביאור הענין המופיע בסיום מסכת סנהדרין¹², לגבי חומר מיוחד שמצינו בגניבה. בגמרא שם קאי בדברי המשנה „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם“¹³, שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם, ונאמר על כך בגמרא: „מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי“.

וצריך להבין – הן בקושיית הגמרא והן בתירוצו של רב יוסף: א) מה מקום לשאול בסיום מסכת סנהדרין „מאן רשעים“, לאחר שהלשון „רשע“ מופיעה כבר בתנ"ך (כמה וכמה פעמים) ומדובר בענין עיקרי בשקלא־זוטריא שבפרקים הקודמים במסכת זו? ב) מהו התירוץ שרשעים היינו „גנבי“ – הלא כל העובר על לא־תעשה נקרא רשע (וכמו שלמדנו כבר לעיל¹⁴ שפסול הוא לעדות)?

וביארנו מפרשים¹⁵: מאחר שסיום

הערה 44. וראה הגירסא והביאור דמרו"ל הנ"ל בחדא"ג מהר"ל לטוף סנהדרין.

(12) לפי הסדר שנדפסו בבבלי, וכן היא דעת רש"י (ראה פרש"י ר"פ חלק, חכמת שלמה שם), מאירי, כלבו סו"ס מ', משא"כ לפי הסדר שבמשניות ובירושלמי הוא פרק י ופרק הנחנקין הוא פ"א. וכן היא דעת הרמב"ם בפיה"מ (ראה בכל זה תויו"ט, מלאכת שלמה ר"פ חלק).

(13) ראה יג, ית.

(14) סנהדרין כז, א. וגם בעובר על מ"ע (וגם באיסור דרבנן) מקרי רשע – ראה תניא פ"א. לקמן הערה 42.

(15) ראה יד רמ"ה כאן. תו"ח (הובא בעץ יוסף לע"י). באר שבע כאן. ביאור הרי"ף לע"י. שאילת יעקב ח"א סי' עט.

גזילה פ"א ה"ג. שו"ע חו"מ סענ"ט ס"ג. נתי בלקוטי שיחות ח"ב ע' 112 ואילך.

לעולם²² חרון בא לעולם שנאמר²³ בכוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנאמר²⁴ ובאבוד רשעים רנה"; ומסיים בברייתא, "צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר²⁵ זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו".

האריכות היתירה שבברייתא ביחס למשנה מובנת היא: את המשניות סידר רבי (כמו שכתב הרמב"ם²⁶) ב"קוצר מליה", "דבר קצר וכולל ענינים רבים"; ואילו בדור שלאחרי זה, משנתמעטו המוחין, היה צורך בסידור העניינים כפי שהוא בברייתות – ביתר אריכות ופרטים, ראיות מן הכתובים וכו'. וכמו שמצינו כמה פעמים בש"ס, שאותם העניינים שנאמרו במשנה בקיצור מופיעים בברייתא באריכות ובפרטיות.

אך הדבר הדורש ביאור כאן הוא השינוי בין המשנה לברייתא באופן

— ועוד זאת: הלא בנוגע לאיסור גניבה מן החרם, היינו מאיסורי הנאה, יש ריבוי שקלא־וטריא אם יש בזה גדר גניבה¹⁸. ואף שמצינו הלשון „גונב את החרם”¹⁹, וכן נאמר גם בכתוב בנוגע לעכן, „וגם גנבו”²⁰ — הרי אין פירוש הדבר אלא שלשון גניבה נופלת גם על חרם²¹, ואילו בתירוץ של ר' יוסף צריכה ההדגשה להיות (לא על הפרט של גניבה, אלא) על ענין החרם — ואם כן, למה נקט הלשון „גנבי” (ולא הזכיר מאומה אודות חרם)?

ג. הענין יובן על־פי ביאור אחד משינויי הלשון שמצינו בין המשנה והברייתא שבסיום המסכת:

ברייתא איתא „ת"ר רשע בא

ידבק בידך מאומה" שבהמשך לזה*, (ב) הוה ליה לר"י להדגיש העיקר (כפנים) „גונב את החרם” וכיו"ב.

(18) ראה כריתות כד, א (בשור הנסקל). רשב"א נדרים פה, א. ובר"ן שם (בשם הרשב"א). אבל ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תלה קו"א סק"ב.

(19) במס' שמחות שבהערה 17.

(20) יהושע ז, יא. ראה בזה יד רמ"ה (ועד"ז בשושנים לדוד. הובא ב„ליקוטים" שבמשניות כאן). אבל מרד"ק (ועוד) בני"ך שם משמע שכוונת הכתוב להדגיש שלא לקחו בפרהסיא כי אם בהסתתר.

(21) אבל לכאורה אינו מתאים להכניסם עי"ז בסוג „גנבי”, וראה יד רמ"ה כאן: וה"ה בבני אדם שנהנין מן החרם דמקרי גנבי כו'.

(22) הלשון „רשע בא לעולם” — אף שצדיק ורשע לא קאמר (נדה טז, ב) י"ל, שהכוונה מעת שעובר עבירות שאז נעשה רשע ובמילא בא רשע בעולם, וכמבואר לקמן בפנים.

גם י"ל, לכאורה, ע"פ מש"נ: זורו רשעים מרחם (תהלים נח, ד) וכפי' רז"ל (יומא פג, א); וראה ג"כ רות רבה (עה"פ ג, יג. ועד"ז היא גירסת תוד"ה שוב חגיגה טו, א — בירושלמי) באלישע אחר שהריחה אמו כשהיתה מעוברת והוכרחה לאכול מאותו המין (מתקרובות ע"ז) שזה גרם שיצא לתרבות רעה. וראה רב"ע למשלי ית, ג. ענף יוסף לע"י כאן מהשפת אמת, אבל עפ"ז צריך לפרש „חרון בא לעולם” — רק בכח ולא בפועל.

(23) משלי יח, ג.

(24) שם יא, י.

(25) בראשית ה, כט.

(26) בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק).

(* ועפ"ז מובן גם שקשה לפרש (כביד רמה כאן) שהרשעים הוא רק מצד „גנבי”, ומצד זה מביא „חרון אף”, ועפ"מ"ש בנס' שמחות שהובא בתחילת השיחה, וע"ד מ"ש בחזא"ג מנה"ל כאן. ובשאלת יעבץ שם וראה עיון יעבץ כאן.

משא"כ הברייתא אינה עוסקת ב"רשע" דחטא עבודה זרה, שזוהו (ובפרט עיר הנדחת) חטא דלא שכיחא כלל (ובפרט שכבר נסתלק מן העולם היצירה-הרע דעבודה זרה³¹), אלא ברשעים בכלל. ולכן בברייתא פתח התנא בלשון "רשע בא לעולם" – רשע סתם העובר עבירות (ולא החוטא בחטא עבודה זרה), וממילא מתאים גם המשך הלשון – "חרון (סתם) בא לעולם", ללא התיבה "אף" הבאה בשייכות לעבודה זרה, כנ"ל בביאור המשנה³¹.

אבל עדיין יש תוכן משותף למשנה ולברייתא: במשנה נאמר ש"כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם", וכך הוא גם בברייתא – שהמכוון בדבריה "רשע בא לעולם חרון בא לעולם" (היינו שה"חרון" מגיע ובא עם ה"רשע") הוא שכל זמן שיש "רשע" יש "חרון", עד לזמן שבו "רשע אבד מן העולם".

אלא שלפי זה עולה השאלה: בשלמא בדברי המשנה מובן הטעם שיש "חרון אף" בעולם "כל זמן שהרשעים בעולם", שהרי הנידון הוא עבודה זרה, וכל זמן שקיימת מציאות של עבודה זרה ("חרם") קיים גם "חרון

הפוך מהנ"ל: לשון המשנה היא "חרון אף", ואילו בברייתא קיצר התנא ונקט "חרון" (סתם) –

דממה נפשך: אם דברי הברייתא הללו נאמרו כהמשך למשנה, אזי גם בברייתא היה לו לנקוט הלשון "חרון אף"; ואם הדברים באו בקשר לפסוק המובא לאחרי זה בברייתא – הרי בפסוק זה לא נזכר ענין ה"חרון"²⁷, ומצד תוכן דברי הברייתא היה לו לומר "רשע בא לעולם" רעה²⁸ באה לעולם", כניגוד ללשון האמורה לגבי "רשע אבד מן העולם" – "טובה באה לעולם".

ד. והביאור בזה:

יש חילוק תוכני בין המשנה לברייתא: המשנה עוסקת בעיר הנדחת, וממילא גם בסיום המשנה – "ולא ידבק מאומה מן החרם"²⁹, שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם – הכוונה היא לחטא עיר הנדחת, שהוא החטא החמור ביותר, עבודה זרה. ולכן הלשון במשנה היא "חרון אף בעולם", כי את הביטוי "חרון אף" מצינו בשייכות לעבודה זרה דוקא (כמו שכתב הרמב"ם³⁰).

(27) בתוספתא סוטה פ"א ה"א הוא באריכות יותר. וליתא שם "חרון בא לעולם" אלא "פורעניות באה כר", ובהמשך לזה איתא שם "ואמר למען ישוב ה' מחרון אפו וגו' כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים כר" (כלשון המשנה שלפנינו). וראה לקמן הערה 31.

(28) ראה גירסא זו בדק"ס.

(29) כן הוא במשנה שלפנינו. ובכמה דפוסים וכן הוא בירושלמי – הובא במשנה גם המשך הכתוב: למען ישוב ה' מחרון אפו גו' – ראה שינויי נוסחאות למשניות. דק"ס כאן.

(30) מו"נ ח"א פ"ל"ו. וראה מפרשי מו"נ שם.

ובכל אופן מובן כאן, שהרי הפרשה מדברת בעיר הנדחת, חטא ט"ז.

(31) יומא ט"ב.

(31*) וזה שבתוספתא הובא הלשון "חרון אף" כבמשנה (ראה לעיל הערה 27), י"ל לפי שמדובר שם בכל סוגי רשעים, ובפרט החמור – ע"ז. בסגנון אחר: תוספתא זו כוללת בתוכה את המשנה כדמוכח מלשונה וכדמשמע גם מהאריכות בתוספתא. משא"כ הברייתא שבסנהדרין שהיא בקיצור (וברשע סתם), היא המשך והתוספה על המשנה דקאי ב"חרון אף" דע"ז.

ה"חרון אף" דעבודה זרה גם לאחר שהעבודה-זרה כבר איננה?

ועל כך השיב ר' יוסף "גנבי" – כוונת המשנה היא לרשעים ששייכותם לעבודה זרה באה עלידי גניבה (משלל עיר הנדחת); וכיון שהדבר נעשה באופן של גניבה, הנה "כל זמן שהרשעים בעולם – חרון אף בעולם", היינו שה"חרון אף" נמשך אפילו אחר שכבר נתבער החרם ועבר מן העולם³⁴.

ו. הסבר הדברים:

איסור גניבה (וגזילה) יש בו חומר מיוחד, בהיותו "פעולה נמשכת" – בכל רגע שאין האדם משיב את הגניבה (והגזילה) הוא עובר על "לא תגנובו" (ו"לא תגזול").

עפ"י מבאר הגאון הרוגצובי³⁵ הטעם שמנה הרמב"ם³⁶ הלאווין "לא תגזול" ו"לא תגנוב" ככלל "לאו שניתן לתשלומין" ולא ככלל "לאו שניתק לעשה": בלאו הניתק לעשה עובר האדם על הלאו רק בשעת מעשה העבירה, וממילא, מעצם הדבר שקבעה תורה עשה לנתק ולתקן בו את הלאו

אף" (וכדאיתא בספרי³²: "כל זמן שעבודה זרה בעולם חרון אף בעולם"); אבל בשאר החטאים, "רשע (סתם) בא לעולם", למה (יימשך ו)יעמוד בעינו ה"חרון" גם לאחר מעשה העבירה, כאשר פעולת החטא כבר אינה במציאות³³?

ה. והביאור בזה:

מדיוק לשון המשנה "כל זמן שהרשעים בעולם וכו'" – דלא כלשון הספרי "כל זמן שעבודה זרה בעולם וכו'" – מוכח, שלפי המשנה ה"חרון אף" אינו (רק) מפני שעדיין ישנה (מציאות של) עבודה זרה ("חרם") בעולם, אלא בגלל הרשעים שעברו על החטא השייך לעבודה זרה, בעברם על האיסור "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם"³⁴, וזאת אפילו בשעה שהחפצא דהחרם כבר אינו במציאות.

ועל כך הקשו בגמרא – "מאן רשעים": באיזה סוג רשעים מייירי כאן, ואיזו רשעות היא זו הממשיכה כאן את

(32) ראה יד, יח. הובא גם בפרש"י עה"פ.

(33) לכאורה היה אפ"ל שגם בזה חילוק בין המשנה לברייתא: במשנה "כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים כו'", והיינו שישנו כל זמן זה בעולם, ובברייתא איתא (לא "כל זמן", כי אם: הרגע אשר), "רשע בא לעולם", ולא נמשך החרון לאחר הזמן שבא –

אבל פשוט שאינו. וטעם שינוי הלשון – במשנה שמדובר בחרון אף של עיר הנדחת שהיה לפניו אומר "כל זמן כו' חרון אף בעולם", והיינו שהחרון אף שהיה מקודם נשאר, ובברייתא מדובר ב"חרון" שבא בבוא הרשע. אבל פשוט שגם בכרייתא הכוונה שהחרון ישנו כ"ז שהרשע בעולם.

(34) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ז. סהמ"צ

מ"ת כד. חינוך מצוה תסו.

(34*) בבאר שבע כתב שהוקשה לר' יוסף לשון המשנה "כל זמן שהרשעים בעולם" ולא כבספרי "כל זמן שנ"ז כו'". וע"ז מתרץ ר' יוסף "גנבי" – החומדים ליקח מן שלל העיר וגורמין שישאר בעולם שלל העיר עובד ע"א כו' עיי"ש. אבל א קשה (כנ"ל בפנים ס"ב) שלא הול"ל "גנבי", דמאי נפק"מ באיזה אופן לקחוהו. ב) לפ"ז גם במשנה הטעם לחרון אף הוא מצד נ"ז בעולם אלא שהרשעים גורמין שישאר, וא"כ העיקר חסר בלשון המשנה.

(35) צפנת פענח הל' תרומות (בהשמטות) נב, ג. השלמה ע' 63. הובא במפענ"צ פ"ה סל"ד.

פיי"ג ס"ד. וש"נ.

(36) הל' סנהדרין פ"ח ה"ב.

שהמשך הפעולה הוא רק עד לשריפת החרם.

ומאחר שהרשעות היא פעולה נמשכת מגניבת החרם של עיר הנדחת – עבודה זרה – הרי „כל זמן שהרשעים בעולם“, היינו שעדיין לא עשו תשובה על גניבת העבודה זרה, גם ה„חרון אף“ דעבודה זרה נמשך בעולם.

ח. ובכך מתבארים גם דברי הברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם“, היינו גם לאחר זמן עשיית העבירה:

מאחר שאין המשנה עוסקת כאן באופן שבו מציאות העבודה זרה ישנה בעולם, אלא בהמשך העבירה מצד הגברא שחטא בחטא הגניבה – ממילא ניתן למצוא נקודה זו גם בשאר העבירות, ואפילו בעבירות שבהן מעשה העבירה אינו פעולה נמשכת: כאשר אדם עובר עבירה חל עליו לאלתר³⁹ מצוה וחיוב לעשות תשובה על העבירה⁴⁰, וכל זמן שאינו עושה

211

דהוי פעולה נמשכת הוא בנידון שהגזילה והגניבה הוי בעין. אבל י"ל שזה רק לגבי החפצא הנגזל כו' דגזולו בכל שעה, אבל לגבי הגברא שעובר על איסור גזילה וגניבה הוא דבר הנמשך גם אם לא הוי בעין, כ"ז שלא שילם.

39) ראה יומא (פז, א) עבר על מ"ע ושב כו' מוחלין לו כו' הרי מפורש דכל זמן שאינו שב לא נמחל לו וחסר כפרה וכו'. ובפרט ע"פ הבי' באגרת התשובה דהאור נעדר וכו'. ועד"ז במל"ת וכו' עיי"ש.

40) וכמשנ"ת (לקו"ש ח"ח ע' 18 ואילך. חידושים וביאורים בש"ס סי"ח. נדפס גם בלקו"ב לתניא ח"ב ע' מ' ואילך) שדעת הרמב"ם ואדמו"ר הזקן היא שהתשובה היא מצוה חיובית, ולא כמש"כ במנ"ח (מצוה שסד) בדעת הרמב"ם.

ולפענ"ד (מהכרח ש"ס דיומא הנ"ל, מפשט כמה פסוקים, מסברא) דגם החולקין ע"ז – הוא

מוכרח שהתיקון חל למפרע על מעשה העבירה; משא"כ בגניבה וגזילה האדם עובר על הלאו כל זמן שלא שילם, היינו בכל רגע מזמן הפעולה ואילך, והרי זו „פעולה נמשכת“, וממילא, כאשר משיב את הגניבה והגזילה, אין זה אלא „לאו שניתן לתשלומין“ בהווה, היינו שמכאן ולהבא לא יעבור (ונפסקת הפעולה הנמשכת), אבל אין הדבר מתקן את הלאו שבעבר³⁷.

ז. ועפ"ז מובן החידוש בנידון דידן: מאחר שגניבה היא פעולה נמשכת, ובכל רגע עובר הגנב על „לא תגנובו“ כל זמן שלא שילם, „תשלומין“, נמצא שגם בשעה שחרם עיר הנדחת אינו – עדיין נמשכת אצל ה„גנבי“ הרשעות של פעולת הגניבה³⁸, שהרי לא מצינו

37) וצ"ע איך מתאים ביאורו עם מ"ש הרמב"ם ריש הל' גזלה ואבידה*: אין לוקין על לאו זה (דגזילה) שהרי הכתוב נתקן לעשה .. זו מ"ע ואפילו שרף הגזילה אינו לוקה שה"ה חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתק לתשלומין אין לוקין עליו, (וכן הוא בטהמ"צ מל"ת רמ"ה). וראה שקו"ט באחרונים בדעת הרמב"ם באנציקלופדיה לתלמודית ערך גזל. וש"נ. ואכ"מ.

38) בצפנת פענח שם משמע (ובפרט ממ"ש במהד"ת עד, ד הובא במפענ"צ פ"ה סל"ג) דזה

*) וזה שבהל' סנהדרין לא חילק הרמב"ם בלאו דלא תגזול אם הוי בעין או לא – י"ל שסמך על מ"ש בהל' גזלה ואבידה שלפנ"ז (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו). וזה שגם בפיה"מ מכות פ"ג מ"א כתב בחזק השני „לאו שניתק לתשלומין אין לוקין עליו .. לא תגנוב .. ולא תגזול“ ולא חילק בזה אם הוי בעין כו', הרי מסיים שם „שמי שעבר על לאו זה הוא חייב בתשלומי ממון“.

*) בטהמ"צ שלפנינו: ואפילו בטל את העשה אינו לוקה לפי שהוא לא ניתק לעשה לתשלומין, אבל בכת"י הערבי הוא: „לאו שניתן לתשלומין“ – ראה ספהמ"צ הוצאת העליר וקאפאח.

הטעם שחטא גניבה דומה לחטא עבודה זרה יותר משאר עבירות: כשם שמצינו בעבודה זרה שאפילו לאחר מעשה החטא הדבר עדיין גורם „חרון אף בעולם“, ובלשון הספרי „כל זמן שעבודה זרה בעולם חרון אף בעולם“, היינו שכל זמן שישנה מציאות של עבודה זרה בעולם נמשך באופן תמידי חרון אף בעולם – כן הוא גם בחטא הגניבה, דמאחר שהוא פעולה נמשכת, הרי כל זמן שאין הגנב עושה תשובה עליו, הוא ממשיך את חרונו של הקב"ה באופן תמידי בעולם.

משא"כ שאר העבירות, אף שגם על־ידן יש חרון אף בעולם (וגם להן יש שייכות ודמיון לחטא עבודה זרה), הרי בהן המשך החרון אינו מצד העבירה גופא, אלא משום שהאדם נמנע מקיום מצות התשובה, שלא כגניבה, שהעבירה גופא היא פעולה נמשכת, כנ"ל⁴⁴.

י. אבל עדיין אינו מובן: א) למה נקט רב יוסף „גנבי“ ולא „גזלני“, או „גנבי וגזלני“ – הלא גדר פעולה נמשכת ישנו בין בגניבה ובין בגזילה? ב) מפני מה לשון הברייתא היא „חרון בא לעולם“ ולא „רעה באה לעולם“ – שהוא ההפך מ„טובה באה לעולם“ האמור לגבי „צדיק בא לעולם?“ (ג) הרי „חרון“ חמור יותר מ„רעה“ סתם –

תשובה, הוא עובר בכל רגע על מצות התשובה⁴¹.

וזהו שנאמר בברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם“, היינו שכל זמן שהלה עדיין נקרא „רשע“⁴² (בא לעולם) – עד שיעשה תשובה – לעולם ישנו „חרון (בא לעולם)“; ולא נזכרה בברייתא עבירה פרטית, והיינו משום שהכוונה היא לרשעות שבכל עבירה, דכל זמן שנמשך העדר קיום מצות התשובה, נמשך גם ה„חרון“, באופן תמידי⁴³.

ט. ועל־פי הביאור הנ"ל מובן גם

רק בזה שאין נמנית במנין המצוות (כי אם הוידוי שלה, ועד"ז בת"ת ותפלה – הדיבור) – כמשנת בארוכה שם – אבל מחויב בתשובה לכ"ע – כפשט הלשון בקראי דתורה דנביאים ודכותבים, אלא שבכמה מהאחרונים לא פירשו כן. ואכ"מ. (41) ראה מנ"ח שם דאם תאמר דתשובה היא מצוה חיובית נמצא דכ"ז שלא עשה תשובה עובר בכל רגע ורגע על מ"ע של תשובה.

(42) ראה שבועות (יב, ב). ונחים (ז, ב), „האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה“. וראה תניא פ"א. ט"א לר"ה כט, א. וראה ליקוט פירושים לתניא פ"א ע' לב. (43) עפ"ז יובן מה שפרש"י בסיום המס', צדיק בא לעולם – פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו. דלכאורה: א) בגמרא איתא יתירה מזה – „טובה באה לעולם“. ב) למה מעתיק גם הכתוב „זה ינחמנו“ המובא בגמ' ג) משמיט סיום הכתוב המובא בגמרא.

הביאור: מכיוון שכוונת הברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם“ שהיא פעולה נמשכת, ולאח"ז ממשך „צדיק בא לעולם“, הרי אינו מספיק ש„טובה באה לעולם“, דהרי ישנה הרעה שנמשכת מצד פעולת הרשע. ולכן מפרש רש"י ש„פסקה הרעה“, היינו שלא רק שטובה באה לעולם אלא שגם „פסקה הרעה“. והכרחו הוא ממ"ש „זה ינחמנו“, שפי' וגם ע"ד הפשט – פשוטו של מקרא (פרש"י עה"פ) – ינח ממנו (יפסיק).

(44) עפ"ז יש להוסיף ביאור במ"ש במס' שמחות שם „שופך דמים“ (ראה לעיל הערה 11), כי גם שפיכת דמים הוא דבר נמשך, דהחטא נמשך לעולם (צפנת פענח מכות ה, ב. ועוד). ובנידון דידן זה שנטול חיי נפשו הוא נמשך תמיד עד שמשלם לו.

תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם".

וממילא מובן הטעם שאמרו בכרייתא שהעונש הבא על העבירה ד"רשע בא" הוא "חרון", כי זוהי מדה כנגד מדה – כהדגשת הכתוב שהובא שם: "בבוא רשע בא גם בו ועם קלון חרפה" – דמאחר שעל ידי החטא מבזה הרשע "עין שלמטה", הדבר מביא בעולם תוצאה של "בוז" וכו' – "חרון"⁴⁹.

וגם לאחר גמר מעשה העבירה, כל זמן שישנו ה"רשע", עדיין ישנו החרון – כי כל זמן שאין הוא עושה תשובה עדיין קיימת סיבת ה"חרון": הוא עודנו במצב זה של "עשה עין של מטה כאילו אינה רואה".

יא. כידוע⁵⁰, לסיומה של כל מסכת יש קשר ושייכות להתחלת המסכת (ואף לשמה של כללות המסכת), ולכן נהוג לקשר – ב"הדרן" – את סיום המסכת להתחלתה.

וכן הוא בעניננו⁵¹: במשנה הראשונה (על-פי הסדר המופיע במשניות שבגמרא⁵²) מבוארים פרטי

ומאיזה טעם גורמות העבירות לא רק "רעה", אלא יותר מכך – "חרון"?

ויובן על-פי דברי הגמרא⁴⁵: "שאלו תלמידיו את ר"י בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזולן אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר . . . עזב ה' את הארץ"⁴⁶.

הסבר זה מוסיף טעם בתירוצו של רב יוסף, שכוונת המשנה ב"רשעים" הגורמים "חרון אף" היא ל"גנבי" (סתם, מבלי להזכיר שהנידון הוא "חרם") – כי עצם חטא הגניבה הוא כעין עבודה זרה: הגנב אף הוא סבור כאילו "עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה", ולכן גם על-ידי "גנבי" בא לעולם (מעיו) ה"חרון אף" שעל-ידי עבודה זרה.

ועפ"ז מתבארים גם דברי הכרייתא שכל עבירה גורמת "חרון בא לעולם" (ולא "רעה" בלבד), כי בכל עבירה יש דמיון לגניבה ביחס ל"כבוד קונו": עצם העזתו של האדם לעשות עבירה מוכיח שנדמה בעיניו כאילו "עין של מטה אינה רואה", ועל-דרך מה שנאמר⁴⁷ "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו", וכדברי ר"י בן זכאי לתלמידיו⁴⁸, "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם אמרו לו תלמידיו עד כאן אמר להם ולואי

(49) ראה רש"ש כאן.

(50) ראה לעיל ע' 135 שולי הגליון להערה 31. לקו"ש חט"ז ע' 311-2. וש"נ.

(51) נוסף על הפשוט, שבמשנה מתחיל "דיני ממונות בשלשה כו' . . . תשלומי כפל כו" ו"אין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד".

(52) משא"כ במשניות שנחלק לשש משניות, ונוגע לדינא לענין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות – ראה שו"ע אה"ע סי' לח חלקת מחוקק סק"מ וראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 1175 הערה 1. ועוד.

וי"ל שזה שנקבע בגמרא כל דיני סנהדרין

(45) ב"ק עט, ב. וראה חדא"ג מהר"ל כאן.

(46) ראה לקוטי שיחות חט"ז ע' 265 ואילך. וש"נ.

(47) ירמיה כג, כד.

(48) ברכות כח, ב.

הדינים של בית-דין וסנהדרין, החל מ"דיני ממונות בשלשה" ועד ל"סנהדרין גדולה של שבעים ואחד". ואע"פ שכל בית-דין (שלשה כו') עשרים ושלשה, שבעים ואחד) דן בסוג הדינים המיוחד לו, מכל מקום, משתווים כולם בכך שהתוכן והתכלית הכלליים של כל בתי הדין אינם רק לדון את החוטא ולהענישו, כדי לקיים ובערת הרע מקרבך (לסלק את מציאות הרע והחטא) ו"למען ישמעו ויראו וגו'", אלא להבטיח שמלכתחילה לא יהיה מקום לרע ולחטא.

וכדאיאת בתנא-דביי-אליהו-רבה⁵³, שמתפקידם של סנהדרין של שבעים ואחד "לקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארככותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל. . . בכל מקומות ישראל וילמדו את ישראל כו'".

והביאור על כך – בסיום המסכת: כאשר ישנו "רשע בעולם", הדבר גורם "חרון" של הקב"ה בעולם, ולא רק בעת מעשה החטא, אלא זוהי "פעולה נמשכת" –

ולכאורה הדבר תמוה: אנשי הסנהדרין היו "מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה וכו'"⁵⁴, ומקומם היה

לא רק כהתפשטות תמידית בזמן, אלא אף באופן של התפשטות במקום! ה"חרון" – "בא לעולם", היינו שהוא פוגע לא רק בעובר העבירה אלא בכל העולם כולו⁵⁵, והדבר פוגם בכל בני ישראל, ואף הם – סנהדרין גדולה של שבעים ואחד – בכלל,

מב"ד של שלשה עד ב"ד של ע"א במשנה אחת, לרמז תוכנם של סנהדרין, שענינם שיהיו סמוכין* איש מפי איש עד משה רבינו (רמב"ם רפ"ד מהל' סנהדרין), היינו שהם המשך וענין אחד**, וזה מרומז בזה שכל סוגי סנהדרין (מג' עד ע"א) הוא במשנה אחת.

וממילא מובן, שמוטלת עליהם חובה ואחריות להבטיח שמלכתחילה⁵⁶

מב"ד של שלשה עד ב"ד של ע"א במשנה אחת, לרמז תוכנם של סנהדרין, שענינם שיהיו סמוכין* איש מפי איש עד משה רבינו (רמב"ם רפ"ד מהל' סנהדרין), היינו שהם המשך וענין אחד**, וזה מרומז בזה שכל סוגי סנהדרין (מג' עד ע"א) הוא במשנה אחת.

(55) מדות פ"ה מ"ד. סנהדרין פו, ב (במשנה). רמב"ם שם פ"ד הי"ב.
(56) שאין יכולין לדון דיני נפשות (ע"ז ח, ב). ולדעת הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ מ"ע קנב), "בטלו כל הדינין (לא רק דיני נפשות) התלוין בב"ד הגדול".

(*) דעת רבא שגם הלואות והדאות צריך סמוכין אלא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין תקנו שסגי בג' הדיוטות (סנהדרין ג, א). וראה שולי הגליון הבא.

(57) להעיר ממזול' חלוק כו' טלית של ת"ח כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח (ב"ב נו, ב). – ועייג"כ תענית כג, רע"ב. מג"א או"ח רס"ב.
(58) להעיר מרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד: "צריך כל אדם שיראה עצמו .. וכן כל העולם .. הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו כו'".
(59) ראה פרש"י דברים א, יג (מספרי שם).

(**) וגם על ב"ד בחז"ל ובזמן הזה אמרין: שליחותיהו קא עבדינן (ב"ק פד, ב). גיטין פח, ב. רמב"ם שם פ"ה ה"ח. טור חו"מ ס"א).

וכן גם בצד הטוב: יש מי שהחליט לעשות דבר טוב, מצוה, אך אין הוא ממחר לעשותו, ובינתיים פונה לעסוק בענייני הרשות כו' –

ועל כן באה הגמרא להזהיר וללמד יהודי שהנהגה כזו אסורה, כיון שכל זמן שאינו עושה תשובה ה"חרון" ישנו תמיד בעולם, ולא רק בשעת מעשה העבירה. ועוד זאת, הדבר אינו נוגע רק לו עצמו אלא לכל העולם: כל זמן שהוא אינו עושה תשובה חרון שולט על כל העולם.

ועל-דרך-זה בעשיית הטוב [שהרי "צדיק" האמור כאן אין פירושו אמיתת שם התואר "צדיק" דוקא, אלא אף צדיק בשם המושאל⁶¹], שעלידה הוא מביא לא רק טובה לעצמו אלא לכל העולם, ובאופן של פעולה נמשכת.

וכאשר יתבונן האדם בכך שבו תלויה פעולה כה גדולה ונפלאה – שיוקדם ברגע אחד סילוק ה"חרון" מן העולם, ותוקדם ברגע אחד ביאת הטובה לעולם מאת הקב"ה – בהכרח שהדבר יעוררו ויזעזעו, וזה יסייע בידו להקדים ככל האפשר את הבאת החלטתו הטובה לידי פועל ממש, ולהביא עי"ז תיכף ומיד טובה לעולם.

(משיחות י"ד שבט וש"פ בשלח תשל"ה)

לא יגיע מצב שיגרום "חרון בא לעולם".

יב. על-פי הנ"ל יש לבאר ענין נוסף: כל עניני התורה הם הוראות לכל אחד מישראל⁶⁰ – וממילא עולה השאלה בנידון דידן: איזו הוראה יש ליהודי ללמוד מענין זה ש"רשע בא לעולם חרון בא לעולם. . צדיק בא לעולם טובה באה לעולם"?

וקשה לומר שהדברים נאמרו רק כדי ללמוד מכאן את חומר החטא, שעבירה גורמת חרונו של מקום; ומאידך, ללמד שמעשים טובים מביאים טובה ושכר – שהרי בתורה שבכתב, בציוויים ומצוות התורה, כבר מבואר ומודגש לרוב השכר על המצוות והעונש על עבירה וכו', כולל ההודעה הכללית: "אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם גו' שלום בארץ גו'".

אך על-פי ההסבר האמור מתחדשת הוראה נפלאה מענין זה:

יהודי שנכשל בעבירה רח"ל עלול לחשוב: ודאי שעלי לעשות תשובה, ואכן אעשה תשובה – אבל לשם מה חפזון בדבר?! ובאמרו זאת דוחה הוא את התשובה לשעה אחרת, ובינתיים מניח לעצמו לעסוק בענינים אחרים (ובפרט אם מדובר בענינים טובים);

214

(61) ראה תניא פ"א.

(60) ראה זהר ח"ג נג, ב.

